

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-85-59>

УДК 330.322:364:338.1

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УМОВАХ РИНКОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ: ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ

TRANSFORMATION OF SOCIAL INVESTMENT UNDER CONDITIONS OF MARKET INSTABILITY: IMPACT ON ECONOMIC SECURITY

Житар Максим Олегович

доктор економічних наук, професор,
Державне некомерційне підприємство
«Державний університет «Київський авіаційний інститут»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3614-0788>

Zhytar Maksym

State Non-Commercial Company «State University «Kyiv Aviation Institute»

У статті досліджено теоретико-методологічні засади трансформації соціального інвестування в умовах ринкової нестабільності та його вплив на економічну безпеку держави. Визначено, що соціальні витрати набувають стратегічного характеру як інструмент макрофінансової стабілізації та зниження системних ризиків. Обґрунтовано необхідність переходу від пасивних трансфертів до соціального інвестування, орієнтованого на формування людського капіталу, підвищення продуктивності та забезпечення стійкості економічної системи. Запропоновано аналітичну модель оцінки впливу соціальних інвестицій на економічну безпеку з урахуванням інституційної ефективності та макроекономічних ризиків. Доведено, що ризик-орієнтований підхід до управління соціальними витратами сприяє підвищенню ефективності державної політики та забезпечує довгостроковий економічний ефект.

Ключові слова: соціальне інвестування; економічна безпека; макрофінансова стабільність; соціальна політика; ризик-орієнтований підхід; людський капітал; соціальні витрати; економічна стійкість.

The article examines the theoretical and methodological foundations of the transformation of social investment under conditions of market instability and its impact on economic security. It is determined that social expenditures are increasingly acquiring a strategic character as a tool for macroeconomic stabilization and mitigation of systemic risks. The limitations of traditional redistributive mechanisms are identified, as they fail to ensure sufficient effectiveness in a highly volatile economic environment. The study substantiates the need to shift from passive social transfers to investment-oriented approaches focused on human capital development, productivity growth, and long-term economic resilience. A comprehensive analytical model is proposed to assess the impact of social investment on economic security, integrating institutional efficiency and macroeconomic risk parameters. The model allows for evaluating the effectiveness of social policy from the perspective of systemic stability and risk management. It is demonstrated that a risk-oriented approach to managing social expenditures enhances the effectiveness of public policy by prioritizing resource allocation according to the level of threats and their impact on the economy. Particular attention is given to the conditions of a wartime economy, where social spending simultaneously performs stabilizing and fiscally burdensome functions. The importance of balancing financial sustainability and social support is emphasized. The findings confirm that social investment should be considered as an integrated mechanism of financial and institutional influence aimed at strengthening economic security and ensuring sustainable development. Additionally, the results highlight the role of adaptive policy design in responding to dynamic economic shocks and structural transformations. The proposed approach contributes to improving decision-making processes in public finance management. It also creates a foundation for further empirical research on the efficiency of social investment in unstable economic environments.

Keywords: social investment; economic security; macrofinancial stability; social policy; risk-oriented approach; human capital; social expenditures; economic resilience.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку національних економік характеризується посиленням системної невизначеності, зумовленої поєднанням макрофінансових дисбалансів, геополітичних ризиків та трансформацій у структурі виробництва і зайнятості. В умовах війни економічна система України функціонує під впливом багаторівневих шоків, серед яких визначальними є руйнування критичної інфраструктури, скорочення виробничого потенціалу, зростання бюджетного дефіциту та посилення соціальної вразливості населення. Така конфігурація факторів актуалізує переосмислення ролі соціальної політики не лише як інструменту перерозподілу, а як активного елемента забезпечення економічної стійкості та безпеки. Традиційні підходи до соціальних витрат демонструють обмежену ефективність у середовищі високої волатильності, що зумовлює необхідність формування ризик-орієнтованої концепції соціального інвестування та її інтеграції в систему економічної безпеки держави.

Трансформація соціальної складової державної політики в умовах воєнної економіки супроводжується зростанням обсягів соціальних трансфертів, розширенням категорій отримувачів допомоги та посиленням ролі держави у забезпеченні базових соціальних стандартів. Водночас підвищення соціальних витрат формує значне фіскальне навантаження і посилює ризики довгострокової бюджетної нестійкості. Поглиблення дефіциту державного бюджету, зростання боргового навантаження та залежність від зовнішнього фінансування підвищують вразливість економіки до екзогенних шоків. Додатковим дестабілізуючим чинником виступає деградація людського капіталу, що проявляється через трудову міграцію, демографічні втрати та дисбаланси на ринку праці. У сукупності ці процеси обмежують потенціал економічного відновлення та водночас підсилюють навантаження на систему соціального забезпечення. За таких умов соціальні витрати мають трансформуватися у ефективні інвестиційні механізми, орієнтовані на відновлення людського капіталу, підвищення продуктивності та зміцнення економічної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади соціального інвестування сформувалися в межах концепцій держави добробуту та інституційної економіки, у яких визначальну роль відіграють дослідження Gøsta Esping-Andersen, що обґрунтовують типологію соціальних моделей і їх

вплив на параметри економічного розвитку [1]. Подальша еволюція наукового дискурсу відображена у працях Armando Barrientos, де соціальна допомога інтерпретується як інструмент економічної стабілізації в умовах структурних трансформацій [2]. Концептуальне поглиблення проблематики забезпечують дослідження Stephen Devereux та Rachel Sabates-Wheeler, у яких сформовано підхід трансформаційного соціального захисту, орієнтований не лише на компенсаційні механізми, а й на формування стійких соціально-економічних систем [4]. У сучасних умовах зазначені підходи набувають нової інтерпретації, оскільки соціальні витрати дедалі частіше розглядаються як фактор макроекономічної стабільності та інструмент забезпечення економічної безпеки. Разом із тим їх застосування потребує адаптації до середовища високої нестабільності, особливо в економіках, що функціонують у режимі воєнного чи посткризового відновлення.

У дослідженнях World Bank та OECD соціальне інвестування визначається як ключовий чинник довгострокового економічного зростання через розвиток людського капіталу та підвищення продуктивності праці [4-5]. Аналітичні підходи OECD акцентують на необхідності переходу від пасивних трансфертних механізмів до активних політик зайнятості та освіти, тоді як World Bank підкреслює значення соціального захисту для зниження бідності та забезпечення економічної мобільності населення. Водночас у зазначених дослідженнях недостатньо розкрито взаємозв'язок між соціальним інвестуванням та економічною безпекою в умовах кризових і геополітично нестабільних середовищ, що обумовлює необхідність поглиблення наукових розвідок у напрямі інтеграції соціальної та безпекової політики, а також розроблення підходів до оцінки мультиплікативних ефектів соціальних інвестицій.

Серед українських науковців вагомий внесок у розвиток зазначеної проблематики здійснили Ю. Пасічник, який досліджує трансформацію соціальної держави в умовах економічних змін, та О. Сукач, у працях якого обґрунтовано механізми фінансового забезпечення соціального захисту населення [6-7]. У дослідженнях А. Ігнатюк акцентовано увагу на оцінці ефективності соціальних витрат і їх впливі на економічну стабільність [8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на сформований науковий доробок у сфері соціаль-

ної політики та соціального інвестування, недостатньо розробленими залишаються підходи до трансформації соціальних витрат у повноцінний інструмент забезпечення економічної безпеки в умовах багатофакторної нестабільності. Наявні дослідження переважно фокусуються на соціальному ефекті, тоді як інтеграція соціального інвестування у систему макрофінансової стійкості, інституційної якості та ризиків економічного середовища залишається фрагментарною. Відсутність цілісної аналітичної моделі оцінювання ефективності соціальних інвестицій обмежує можливості їх стратегічного використання як інструменту економічної стабілізації.

Обмежено розкритим залишається взаємозв'язок між соціальними витратами та структурними трансформаціями економіки, зокрема їх вплив на продуктивність праці, інвестиційну активність і рівень тінізації. Додаткові наукові прогалини пов'язані з недостатнім урахуванням специфіки воєнної економіки, в межах якої соціальні трансферти одночасно виконують стабілізаційну та фінансово навантажувальну функції. Відсутність ризик-орієнтованого підходу до управління соціальними інвестиціями знижує їх ефективність у контексті забезпечення економічної безпеки. За таких умов актуалізується необхідність формування інтегрованої концептуальної моделі соціального інвестування, орієнтованої на поєднання соціального ефекту з параметрами економічної стійкості та безпеки держави.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розвиток теоретико-методологічних засад трансформації соціального інвестування в умовах ринкової нестабільності шляхом обґрунтування його ролі як інструменту забезпечення економічної безпеки, а також розробка аналітичної моделі оцінки ефективності соціальних витрат з урахуванням ризиків макроекономічного середовища, інституційних обмежень та структурних змін економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна економічна система України функціонує в умовах глибокої структурної трансформації, що супроводжується зростанням невизначеності та посиленням системних ризиків. Воєнні дії, руйнування виробничої та енергетичної інфраструктури, а також скорочення інвестиційної активності формують нову модель економічного розвитку, в якій визначальну роль відіграють державні витрати. За таких умов соціальна політика

виходить за межі класичного перерозподільчого інструментарію та набуває функцій макроекономічної стабілізації. Водночас традиційні підходи до фінансування соціальних програм демонструють обмежену результативність, що актуалізує необхідність трансформації соціального інвестування з урахуванням нових викликів і ризиків. Особливого значення набуває інтеграція соціальних витрат у систему стратегічного управління економікою, внаслідок чого соціальне інвестування трансформується у ключовий елемент антикризової політики.

Аналіз макрофінансових параметрів засвідчує суттєве зростання фіскального навантаження, обумовлене одночасним підвищенням оборонних витрат і розширенням соціальних зобов'язань держави. Рівень бюджетного дефіциту, який перевищує 18% ВВП, створює критичні ризики для довгострокової фінансової стійкості та обмежує інвестиційні можливості економіки. Зростання соціальних витрат, зумовлене розширенням кола отримувачів допомоги, формує ефект витіснення, за якого ресурси спрямовуються на поточне споживання замість розвитку. Така динаміка знижує потенціал економічного зростання і посилює необхідність підвищення ефективності структури соціальних витрат [9-10].

Взаємозв'язок між соціальним інвестуванням та економічною активністю має подвійний характер: з одного боку, соціальні виплати підтримують платоспроможний попит і стабілізують внутрішній ринок, з іншого - надмірна орієнтація на трансферти може послаблювати стимули до продуктивної діяльності. У таких умовах ключовим завданням стає досягнення балансу між підтримкою населення та стимулюванням економічного розвитку, особливо в контексті скорочення робочої сили, що зумовлює необхідність орієнтації соціального інвестування на створення доданої вартості.

Демографічні процеси істотно впливають на ефективність соціального інвестування, визначаючи структуру попиту на соціальні послуги та можливості їх фінансування. Масова трудова міграція і зменшення чисельності працездатного населення формують дисбаланс між платниками податків і отримувачами соціальних виплат, підвищуючи бюджетне навантаження та звужуючи дохідну базу держави. Така тенденція ускладнює реалізацію соціальних програм і підвищує ризики довгострокової нестійкості соціальної системи [10].

Ключовим фактором економічного розвитку залишається людський капітал, деградація якого в умовах війни проявляється у втраті кваліфікованих кадрів, зниженні рівня освіти та професійної підготовки. Значна частина висококваліфікованих спеціалістів інтегрується у зовнішні ринки праці, що обмежує інноваційний потенціал економіки. Паралельно зростає потреба у перекваліфікації населення, що визначає нові пріоритети соціальної політики.

Ефективність соціального інвестування значною мірою залежить від інституційної якості, яка забезпечує прозорість, адресність та результативність використання ресурсів. Недостатня координація між державними органами та міжнародними партнерами знижує ефективність реалізації соціальних програм, тоді як ризики нецільового використання ресурсів актуалізують необхідність інституційних реформ.

У середовищі ринкової нестабільності зростає значення ризик-орієнтованого підходу до управління соціальними витратами, який передбачає врахування не лише поточних соціальних потреб, а й потенційних економічних загроз. Використання інструментарію картування ризиків економічної безпеки дозволяє ідентифікувати пріоритетні напрями втручання та концентрувати ресурси на найбільш критичних сегментах. За таких умов соціальне інвестування трансформується у механізм цільового управління ризиками, орієнтований на їх попередження через формування стійких соціально-економічних структур [11].

Узагальнення теоретичних і прикладних аспектів дозволяє трактувати соціальне інвестування як інтегрований механізм фінансово-інституційного впливу на соціально-економічну систему, спрямований на підвищення стійкості, розвиток людського капіталу та зниження системних ризиків. На відміну від традиційних соціальних витрат, такий підхід орієнтований на довгостроковий результат і мультиплікативний ефект, забезпечуючи інтеграцію соціальної політики у систему економічної безпеки.

Для формалізації зазначених взаємозв'язків доцільним є використання аналітичної моделі, у межах якої рівень економічної безпеки розглядається як функція соціальних інвестицій, інституційної якості та рівня ризиків економічного середовища. Такий підхід дозволяє оцінити ефективність соціальної політики з позицій системного впливу.

Макрофінансова стабільність виступає критичним середовищем реалізації соціального інвестування, оскільки соціальні витрати безпосередньо впливають на бюджетний баланс, боргову динаміку та інфляційні процеси. Зростання соціальних зобов'язань супроводжується посиленням залежності від зовнішнього фінансування, що підвищує чутливість економіки до зовнішніх шоків. Затримки міжнародної допомоги можуть зумовлювати необхідність внутрішнього фінансування дефіциту, що негативно впливає на монетарну стабільність і створює додаткові інфляційні ризики [12].

Структура соціальних витрат визначає їх економічну результативність, оскільки різні види фінансування мають неоднаковий мультиплікативний ефект. Пасивні трансферти, орієнтовані на підтримку доходів населення, забезпечують короткострокову стабілізацію, проте мають обмежений вплив на довгострокове зростання. Натомість інвестиції в освіту, охорону здоров'я та професійну підготовку формують основу підвищення продуктивності праці та інноваційного розвитку.

В умовах нестабільності соціальне інвестування відіграє важливу роль у зниженні рівня економічної невизначеності через підтримку зайнятості та розвиток підприємництва, що сприяє збереженню економічної активності населення. Водночас зростання тіньового сектору, пов'язане з дисбалансами соціальної та податкової політики, знижує ефективність фіскальної системи та обмежує можливості фінансування соціальних програм.

Інфраструктурні обмеження, зумовлені руйнуванням енергетичних і транспортних систем, підвищують витрати бізнесу, знижують доходи населення та посилюють потребу у соціальній підтримці. У цьому контексті важливим фактором підвищення ефективності соціального інвестування виступає цифровізація, яка забезпечує прозорість, адресність і оперативність реалізації соціальних програм.

У контексті євроінтеграційних процесів актуалізується необхідність гармонізації соціальної політики України з європейськими стандартами, що передбачає підвищення якості державного управління та ефективності використання соціальних ресурсів, водночас потребуючи значних фінансових і інституційних трансформацій.

Важливим напрямом трансформації соціального інвестування виступає інтеграція принципів сталого розвитку, яка передбачає одночасне врахування економічних, соціаль-

них та екологічних компонентів. Такий підхід забезпечує довгострокову стійкість економічної системи та сприяє підвищенню якості життя населення, що набуває особливого значення в умовах посткризового відновлення економіки [12].

Формування ефективної системи соціального інвестування потребує розроблення аналітичного інструментарію оцінювання його результативності, орієнтованого на поєднання соціальних і економічних ефектів. Використання традиційних індикаторів, зокрема рівня бідності чи безробіття, не дозволяє адекватно відобразити реальний вплив соціальних витрат на економічну динаміку. Більш комплексний підхід передбачає врахування їх впливу на продуктивність праці, інвестиційну активність та макроекономічну стабільність, що формує передумови для розроблення нових методичних підходів до оцінювання ефективності соціального інвестування.

З урахуванням зазначених факторів доцільним є використання аналітичної моделі оцінки впливу соціального інвестування на економічну безпеку:

$$ES = f\left(SI * \frac{IE}{P * I * S}\right) \quad (1)$$

де:

ES – рівень економічної безпеки;

SI – обсяг та ефективність соціальних інвестицій;

IE – інституційна ефективність;

P – ймовірність настання ризиків;

I – масштаб їх впливу;

S – чутливість економічної системи до ризиків.

Запропонована модель дозволяє врахувати багатомірний характер ризиків економічної безпеки та інтегрувати механізми їх пріоритезації у процес прийняття управлінських рішень щодо розподілу соціальних ресурсів.

Одним із ключових напрямів підвищення ефективності соціального інвестування виступає розвиток партнерства між державою, бізнесом і міжнародними організаціями, що забезпечує диверсифікацію джерел фінансування та підвищення результативності використання ресурсів. Така взаємодія створює умови для впровадження інноваційних інструментів соціальної політики, що є критично важливим в умовах обмеженості бюджетних ресурсів.

В умовах воєнної економіки особливого значення набуває підтримка вразливих груп населення, зокрема ветеранів і внутрішньо

переміщених осіб, що потребує розроблення спеціалізованих програм соціального інвестування. Їх ефективність визначається рівнем інтеграції у загальну систему економічного розвитку, що дозволяє забезпечити не лише соціальний захист, а й активізацію економічної участі відповідних груп населення.

Узагальнення проведеного аналізу дозволяє розглядати трансформацію соціального інвестування як складний багатофакторний процес, що передбачає перегляд підходів до формування соціальної політики та її інтеграцію у систему економічної безпеки держави з урахуванням сучасних ризиків і викликів.

Висновки. Трансформація соціального інвестування в умовах ринкової нестабільності набуває характеру об'єктивної необхідності, зумовленої зростанням системних ризиків та обмеженістю фінансових ресурсів. Соціальні витрати поступово втрачають виключно перерозподільчий характер і набувають стратегічного значення як інструмент забезпечення економічної безпеки, впливаючи на макрофінансову стабільність, рівень економічної активності та соціальну згуртованість.

Аналіз сучасних макрофінансових і соціально-економічних тенденцій засвідчує концентрацію ключових ризиків у площині фіскальної нестійкості, деградації людського капіталу, зростання імпортозалежності та погіршення соціальних стандартів. За таких умов традиційна модель соціальних витрат, орієнтована на підтримку споживання, втрачає ефективність, поступаючись місцем соціальному інвестуванню як інструменту активного впливу на структурні параметри економіки.

Обґрунтовано, що пріоритетними напрямами трансформації соціального інвестування виступають розвиток людського капіталу, модернізація інфраструктури та підвищення інституційної спроможності. Реалізація такого підходу забезпечує формування довгострокового економічного ефекту та підвищення стійкості економічної системи за умови дотримання балансу між соціальними витратами і фінансовою стабільністю.

Запропонована аналітична модель дозволяє оцінювати вплив соціального інвестування на економічну безпеку з урахуванням інституційних та ризикових факторів і може бути використана як інструмент формування державної політики. Її подальший розвиток пов'язаний з адаптацією до специфіки національної економіки та розширенням емпіричної бази.

Узагальнюючи, трансформація соціального інвестування передбачає перехід від моделі пасивного перерозподілу до системи стратегічного управління економічними ризиками. Інтеграція соціальних інвестицій у

структуру економічної безпеки забезпечує не лише мінімізацію наслідків кризових явищ, а й формування передумов для стійкого довгострокового економічного зростання, що визначає нову парадигму соціальної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Esping-Andersen G. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton : Princeton University Press, 1990. 248 p.
2. Barrientos A. *Social Assistance in Developing Countries*. Cambridge : Cambridge University Press, 2013. 312 p.
3. Devereux S., Sabates-Wheeler R. *Transformative Social Protection*. IDS Working Paper. 2004. № 232.
4. Світовий банк. *Ukraine Economic Update 2024–2025*.
5. OECD. *Social Investment Policies and Economic Growth*. Paris : OECD Publishing, 2023.
6. Пасічник Ю.В. Соціальна політика держави: сучасні виклики та трансформації. Київ : КНЕУ, 2021. 320 с.
7. Сукач О.М. Фінансове забезпечення соціального захисту населення. *Фінанси України*. 2022. № 5. С. 45–58.
8. Ігнатюк А.І. Оцінка ефективності системи соціального захисту. *Економіка України*. 2023. № 3. С. 72–85.
9. World Bank. *Social Protection and Jobs Strategy 2022–2030*.
10. OECD. *Economic Policy Reforms 2024: Going for Growth*.
11. Житар М. Вплив макрофінансових дисбалансів на фінансову безпеку держави: інструменти оцінки та стратегії мінімізації ризиків. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71.
12. Zhytar M., Sosnovska O., Skchur R., Lisnichuk O., Navolokina A. Scientific and Methodical Approach to the Assessment of Diagnostics of the Economic Security of Economic. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2023. № 5 (46). P. 209–221.

REFERENCES:

1. Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton University Press.
2. Barrientos, A. (2013). *Social assistance in developing countries*. Cambridge University Press.
3. Devereux, S., & Sabates-Wheeler, R. (2004). Transformative social protection. *IDS Working Paper*, 232
4. World Bank. (2024). *Ukraine economic update 2024–2025*.
5. OECD. (2023). *Social investment policies and economic growth*. OECD Publishing.
6. Pasichnyk, Yu. V. (2021). *Sotsialna polityka derzhavy: suchasni vyklyky ta transformatsii* [State social policy: modern challenges and transformations]. Kyiv: KNEU.
7. Sukach, O. M. (2022). *Finansove zabezpechennia sotsialnoho zakhystu naseleння* [Financial support of social protection]. *Finansy Ukrainy*, 5, 45–58.
8. Ihnatiuk, A. I. (2023). *Otsinka efektyvnosti systemy sotsialnoho zakhystu* [Assessment of social protection system efficiency]. *Ekonomika Ukrainy*, 3, 72–85.
9. OECD. (2024). *Economic policy reforms 2024: Going for growth*.
10. World Bank. (2022). *Social protection and jobs strategy 2022–2030*.
11. Zhytar, M. (2025). *Vplyv makrofinansovykh dysbalansiv na finansovu bezpeku derzhavy: instrumenty otsinky ta stratehii minimizatsii ryzykiv* [Impact of macrofinancial imbalances on financial security]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 71. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-15>
12. Zhytar, M., Sosnovska, O., Skchur, R., Lisnichuk, O., & Navolokina, A. (2023). Scientific and methodical approach to diagnostics of economic security. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 5(46), 209–221.

Дата надходження статті: 02.04.2026

Дата прийняття статті: 24.04.2026

Дата публікації статті: 04.05.2026